

סיכום מפגש היועצות עם צעירים וצעירות מהחברה הערבית שנערך ביום 9.10.2018, בבאקה אל גרביה

רשות הצעירים במשרד לשוויון חברתי הוסמכה להגיש לאישור הממשלה תכנית ממשלתית לצעירים בישראל, אותה היא מגבשת בימים אלה בליווי תהליך שיתוף ציבור ובעלי עניין, בסיוע ארגון 'שיתופים'. כחלק מתהליך השיתוף, נערך ביום ג', ה- 9.10.2018, בספרייה העירונית בבאקה אל גרביה, מפגש היועצות עם צעירים וצעירות מהחברה הערבית. במפגש נכחו 28 משתתפים ומשתתפות, מרהט בדרום ועד עכו בצפון, וכן מנכ"ל המשרד לשוויון חברתי וצוות משרדו וצוות שיתופים. תודתנו נתונה לכל המשתתפים על הקדשת הזמן והמעורבות, ועל התובנות החשובות שהעלו במפגש.

סדר היום

- פתיחה והיכרות, הצגת רשות הצעירים ותהליך גיבוש התכנית הממשלתית
- דיונים בקבוצות קטנות בפרקי התוכן של התוכנית: עצמאות כלכלית, בין השכלה לתעסוקה, דיור ויוקר המחיה, תחבורה והורות צעירה [[פירוט אודות התחומים](#)] נשלח למשתתפים ולמשתתפות לפני המפגש.
- דיון במליאה: כיצד ניתן לשלב קולות של צעירים וצעירות בתהליכי קבלת החלטות במרחב הציבורי?

פתיחה

שהירה שלבי, מנחת המפגש, פתחה בהצגה של המכובדים, המשתתפים והמשתתפות הנוכחים. עוד הסבירה כי המפגש יתנהל בשתי שפות – עברית וערבית, כדי לא למנוע השתתפות של אף משתתף ומשתתפת מכורח קשיי שפה.

אלישבע סבתו, מנהלת תחום בכיר ברשות הצעירים, הציגה את רשות הצעירים וחזונה, את התכנית הממשלתית ומטרותיה ואת מטרות המפגש. אלישבע ביקשה מהמשתתפים והמשתתפות לדבר בחופשיות והבטיחה הקשבה מצד נציגי המשרד לשוויון חברתי. עוד הדגישה, כי הגם שאין אפשרות לתת מענה על כל מה שייאמר, המשרד ישמח אם הצעירים והצעירות יציפו את כל שעל ליבם.

לאחר מכן, אבי כהן-סקלי, מנכ"ל המשרד לשוויון חברתי, בירך את המשתתפים והמשתתפות והדגיש את חשיבות המפגש מבחינת המשרד. לקראת גיבוש התכנית הממשלתית לצעירים המשרד מעוניין לשמוע את הצרכים המיוחדים של צעירים וצעירות בחברה זו. חשוב מבחינת המשרד שתהיה התייחסות ייעודית בתכנית הממשלתית לחברה הערבית.

במהלך החלק הראשון עלתה מהמשתתפים שאלה האם המפגש הינו חלק מתהליך מתמשך עם החברה הערבית. תשובת המשרד לשוויון חברתי היתה שזהו המפגש הייעודי לחברה הערבית היחיד שתואם עד כה (בתהליך השיתוף כולו יתקיימו 10 מפגשים), אך נשמח שהוא יהיה פתיחה של תהליך ושיח מתמשך, וכן שלכל אחד ממפגשי השיתוף מוזמנים נציגים מהחברה הערבית.

בתחילת השיח התבקשו המשתתפים לחשוב על אנשים משמעותיים בחייהם שמבוגרים מהם ב- 30 שנה, ולחשוב מהו ההבדל המרכזי בינם לבין הצעירים של פעם. הועלו תובנות רבות המצורפות [בנספח](#).

לקראת הדיון בקבוצות הקטנות אלישבע הציגה שאלה: עד כמה אתם מייצגים את הסביבה שלכם? יש פה יותר צעירים "אקטיביסטיים" ואקדמאיים. מה גורם לצעירים האחרים לא לבוא? מבקשת בדיון השני במפגש לנסות לשקף מה החסמים בפני הצעירים האחרים להשתתף.

לדעת שהירה השאלה חשובה לדיון. המגוון שעלה פה הוא מדהים, יש אנשים מצפון, דרום, מרכז. הרוב אקדמאיים. מבקשת מהמשתתפים לנסות להביא את הקול הייחודי שלהם ולא לייצג את המקום המקצועי ממנו הגיעו אלא לייצג את השכונה, הכפר, היישוב והשכנים שלהם.

דיונים בקבוצות קטנות על חמשת תחומי התוכן של התוכנית הממשלתית

נערכו שני סבבי דיונים בקבוצות קטנות. כל קבוצה עסקה בנושא אחר מתוך 5 נושאים שזוהו על ידי המשרד לשוויון חברתי כרלוונטיים לתכנית הממשלתית: עצמאות כלכלית, בין השכלה לתעסוקה, דיור ויוקר המחיה, תחבורה והורות צעירה.

המשתתפים התבקשו לחשוב על הנושאים האלו כבר במהלך ההתכנסות, ובמהלך הדיונים בקבוצות הקטנות התבקשו לענות על שתי שאלות מרכזיות:

- מהם ההיבטים שחשוב שמשרדי הממשלה ישימו אליהם לב? מהם הצרכים המרכזיים של צעירים בתחום?
- מהו מענה אחד שאם יבוצע יגרום לשינוי משמעותי?

להלן סיכום הנקודות שעלו בדיונים.

בין השכלה לתעסוקה

להלן הנושאים, הצרכים והרעיונות המרכזיים למענים שהועלו:

הכוון תעסוקתי

- יש צורך בהכוון תעסוקתי עבור צעירים בתחילת דרכם עקב חוסר במידע בדבר מקצועות ומסלולי קריירה. ישנן עמותות אשר עוסקות בכך (לדוגמא: קו משווה, תכנית ריאד של עמותת אלומה, אג'יק המפעילה פרויקט שנת י"ג בשם "גרעין במדבר" שמטרתו להוות שנת מכינה לחיים ועוסק, בין היתר, בהכוון להשכלה ולתעסוקה); ישנן גם יוזמות מקומיות (לדוגמא: פרויקט התנדבותי בבאקה במסגרתו צעירים העובדים בתעשייה מציגים לתלמידי תיכון מקצועות ומסלולי קריירה). למרות כל האמור, המענים אינם מספיקים ויש מקום להרחיב את התוכניות וההכוון, החל מכיתות י"א-י"ב ובמהלך הלימודים האקדמיים.

- יש לתת את הדעת לקושי של נשים בחברה הערבית להיות מחוברות למה שהן באמת רוצות ("כאשר נשים צעירות מגיעות למרכזי הכוון לעתים הן מתקשות לענות על השאלה: מה את באמת רוצה?") ולפתח מענים שיסייעו להן להתחבר לרצונות שלהם ויעצימו אותן.

תהליך השיתוף של רשות הצעירים

להקשיב • להשתתף • להשפיע

- יש לקחת בחשבון כי בחברה הערבית **מקומם של ההורים** בבחירת המקצוע של הצעיר/ה הוא מרכזי. לא פעם, יש ניתוק בין ההורים (הדור הישן) לבין מקצועות עדכניים **ויש לתת על כך את הדעת ולסייע ביצירת החיבור.**
- בדומה לחברה היהודית, גם בחברה הערבית ישנם צעירים המעוניינים לשנות את תחום הלימודים במהלך הלימודים ולא מקבלים מספיק תמיכה בעניין האפשרויות שלהם.
- ישנו חסם של אי למידת תחומים בלתי מוכרים על ידי צעירים מהחברה הערבית. רוב התארים נעשים במקצועות ההוראה מה שיוצר חוסר במקומות לסטאז' בהוראה לאחר מכן.

מיומנויות רכות

- לצעירים וצעירות מהחברה הערבית יש חסר במיומנויות רכות, כגון - דיבור מול קהל, שיווק עצמי וכיו"ב, לעומת צעירים וצעירות בחברה היהודית (לדוגמא – לא פעם צעיר/ה מהחברה הערבית יהסס להתנדב להציג רפרט מול הכיתה באוניברסיטה). **מומלץ לחשוב על מענים אשר יסייעו לצעירים/ות מהחברה הערבית לפתח מיומנויות אלה.**

הקניית שפות מדוברות

- מעבר להקניית הבנת הנקרא וכתיבה של עברית ואנגלית, **לצעירים ולצעירות בחברה הערבית ישנו חסר במיומנויות דיבור יומיומיות של שפות אלה ויש לפתח מענים בנוגע לכך.**

השלמת בגרויות –

- הצעיר/ה בחברה הערבית נופל בין הכיסאות ולא ממצה את זכויותיו, בעוד שברוב המקרים צעיר/ה יהודי/ה משלימה בגרויות בחינם.

הצלבה בין השכלה לתעסוקה

- רוב הצעירים/ות נתקלים בקושי להצליב בין המקצועות שלמדו לבין תעסוקה **ונדרשים מענים נוספים שיסייעו להם לעשות את החיבורים הנדרשים** (דוגמא למענה – פרויקט "הדבר הבא" של עמותת אלומה).

התמחויות

- חשוב לאפשר לצעירים ולצעירות הזדמנות לעשות התמחויות, על מנת לצבור ניסיון מקצועי ועל מנת להתגבר על החסם של היעדר ניסיון תעסוקתי שפוגע בצעירים/ות ערביים יותר מאשר יהודים (הועלה בפרט לגבי מורים, אך נראה כי רלוונטי לעוד מקצועות).

פער בניסיון חיים

תהליך השיתוף של רשות הצעירים

להקשיב • להשתתף • להשפיע

- הצעיר בחברה הערבית נמצא/ת בפער מבחינת ניסיון החיים והתנסויות שחווה/חוותה לפני שהגיע/ה למשרה כלשהי. יש לתת על כך את הדעת ולסייע לצעירים בחברה הערבית לצבור את חוויות החיים הללו (לדוגמא: הגברת אפשרויות להתנדבות לצעירים בתוך ומחוץ ליישובם; צוין כי אג'יק עוסקים בכך).

פערים בתוכניות לימודים וחסמים תרבותיים

- עוד צוינו פערים הנובעים מתוכניות לימודים וחסמים תרבותיים: "תכניות הלימודים אינן מכינות אותנו לחברה הישראלית ואינן מעצימות".

שירות אזרחי

- לא שיתפו את ההנהגה של החברה הערבית ובדקו את דעתם לגבי שירות אזרחי. לצעירים/ות בחברה הערבית יש קושי עם העובדה שהשירות האזרחי מנוהל על ידי גורמים בטחוניים, וחשוב לנתק את השירות האזרחי מכל מה שקשור לצבא ("שנת התנדבות").

שוויון הזדמנויות בתעסוקה

- לא קיים כיום שוויון הזדמנויות בתעסוקה. אין צורך באפליה מתקנת, אלא רק בשוויון הזדמנויות בתעסוקה ובפתיחת דלתות של מעסיקים ("אין מי שייתן הזדמנויות אצל המעסיקים"). קיים פער בין ההזדמנויות של צעיר/ה בחברה היהודית לאלו של צעיר/ה בחברה הערבית עם אותה הכשרה לאותה משרה. לא פעם התחושה היא שצריך להיות "סופר איכותיים" כדי לגבור על מועמדים מהחברה היהודית.

מקצועות טכנולוגיים

- רק 3% מהצעירים/ות בחברה הערבית לומדים מקצועות טכנולוגיים ויש למצוא דרכים להגדיל את כמות הלומדים, בפרט שבישראל חסרים כ- 5,000 מהנדסים.

תשתיות בבתי הספר

- היקף התקציבים וכמות התשתיות בבתי הספר בחברה הערבית נופלים ממקביליהם בחברה היהודית (מעבדות וכו'). **מדובר בבעיית יסוד שמגדילה פערים ויש לפתור אותה.**

תופעת חוסר המעש

- 45% מהצעירים בחברה הערבית אינם לומדים ואינם עובדים. זוהי בעיה יסודית שהרשויות אינן מתמודדות עמה, בין היתר, בשל העובדה שהתקציבים מתמקדים בנוער ופחות בצעירים.

מרכזי צעירים

- **הרחבת מרכזי צעירים בחברה הערבית** תסייע מאד בטיפול בבעיות שהועלו (מרכז הצעירים ברהט הוצג כדוגמא לקידום מצבן של נשים ברהט – 80% מהן כיום לומדות).

עצמאות כלכלית

למה חשוב שנשים לב?

מודעות לחינוך פיננסי ונגישות למידע

- בקרב רבים בחברה הערבית יש בורות וחוסר מודעות לנושא העצמאות הכלכלית.
- חסרה השקעה במערכת הלימודים בתחום זה, וקיים מחסור בכלים לניהול כלכלי עצמאי.
- מסקרים שהתקיימו בקרב משפחות צעירות בחברה הערבית עולה כי 87% מהמשפחות לא שמעו על המונח "חינוך פיננסי".
- "הצעירים יודעים להתמקח על כל שקל בשוק, אך אין להם מושג איזו ריבית הבנק לוקח להם".
- נקודת המוצא של צעירים בחברה הערבית נמוכה ביחס לזו של צעירים בחברה היהודית. צעירים מהחברה היהודית מקבלים מידע והכוונה בצבא, וגם לומדים להתנהל עצמאית כשיוצאים מהבית, אצל צעירים בחברה הערבית זה לא קיים.
- קיים מחסור במסגרות לנוער, כגון תנועות נוער בהן ניתן לרכוש כלים, מודעות והרגלים.

היבטים תרבותיים

- הצעירים בחברה הערבית חיים בהישרדות.
- הקושי של צעירים מתחיל עם סיום הלימודים התיכוניים, צעירים לא מתנסים בניהול פיננסי עצמי עד הרגע בו אין להם ברירה.
- נשים צעירות רבות בחברה הערבית תלויות כלכלית בהורים עד הנישואין ואחר כך תלויות באיש שלהן. הן אינן מפתחות עצמאות.
- צעירים פותחים חשבונות בנק בבנק הדואר מסיבות דתיות (בעקבות איסור באיסלאם על עיסוק בריבית). בבנק הדואר אין פעילות של הכסף, ולכן לא חוסכים.
- הרבה צעירים מבזבזים כסף שאין להם על "שופוני". ההלוואות לקניית רכבים בחברה הערבית הן בריביות גבוהות מאד.
- שיטת הניהול של הכסף בתא המשפחתי שונה מבחברה היהודית, למשל: יותר מקובל שגם הילדים מפרנסים, או שהאחים הגדולים לא לומדים אבל עובדים ומממנים השכלה לאחים הצעירים.
- צעירים רבים עובדים בשחור, ולכן כל ההתנהלות הכלכלית שלהם אחרת.

חסמי שוק

- במשך שנים פעלו בחברה הערבית 2 בנקים בלבד והתוצאות של העדר התחרות ניכרות עד היום, נדרשת פתיחת השוק.
- אין חברת ביטוח בחברה הערבית. אנשים לא סומכים על חברות הביטוח ונמנעים מלצרוך את שירותיהן.

אתגרים של בעלי עסקים

- עבור הרבה צעירים החלום הוא לפתוח עסק, אך אצל רובם החלום מתנפץ.
-
- רוב הצעירים אינם יודעים איך להתנהל עצמאית כעוסק פטור או מורשה וצריכים את עזרתו של בעל מקצוע.

רעיונות למענים עם פוטנציאל להביא לשינוי משמעותי

- הגדלת יזמות חברתית-עסקית (תוביל להגדלת אפשרויות התעסוקה יחד עם הגברת צמיחה כלכלית).
- הגברת מודעות ומתן כלים כבר במערכת החינוך - מוצע להתחיל משעות חינוך בבית הספר היסודי, להעמיק בתיכון ולדחוף לכך שהנושא יילמד באוניברסיטאות ובמוסדות העל תיכוניים.
- הנגשת מידע אודות זכויות וקידום מיצוי זכויות, כולל בקרב מעסיקים, להעלאת מודעות.
- שיתופי פעולה עם תכנית מעוף של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים.
- סדנאות חובה כחלק ממקום העבודה.

הורות צעירה

למה חשוב שנשים לב?

מעמד האישה ושוויון בין בני הזוג

- קיים אתגר משמעותי בשילוב בין לימודים, עבודה ואימהות.
- בחברה הערבית ישנו שינוי הולך ומתעצם במעמד האישה. כיום בני הזוג יותר ויותר חולקים במשימות ההורות.
- נושא היציאה לעבודה כרוך בתהליך פנימי עבור האם ("לעזוב את הילד").
- קיים חשש מהתדמית החברתית כאם קרייריסטית ("מה יגידו?") וחשש מביקורת מהסביבה. אישה עדיין נדרשת להסביר את הרצון בבניית קריירה.
- "העצמת האישה השאירה את הגברים והמשפחה מאחור" – השינוי התרבותי שקורה אצל נשים פחות מתקבל אצל גברים ואצל זקני המשפחה, נוצר פער בין בני הזוג.
- לנשים יש תחושה מתמדת של קונפליקט בין הצלחה "בחוץ" - בעבודה - להצלחה בבית.

מסגרות לגיל הרך

- בייביסיטר בחברה הערבית הוא קונספט שכמעט ואינו קיים, משתמשים בשירותים של המשפחה המורחבת. עם זאת, קיימת מגמה של שינוי שמתחילה לאט לחלחל.
- השארת הילד במסגרת עלולה לייצר תפיסה של האם כאמא לא טובה.
- המסגרות הפרטיות בחברה הערבית זולות מאוד, אין עליהן שום פיקוח ואין יכולת לדעת מה קורה אחרי שהולכים ההורים ("מפחיד לשלוח לשם את הילדים"). הדבר גורם לכך שהמעונות המפוקחים יקרים מאד באופן יחסי.
- התנאים לקבלת סבסוד מעונות מקשים על אימהות לצאת לעבודה, שכן הדבר לא תמיד משתלם.
- אין בחברה הערבית צהרונים.
- הורה צעיר תלוי בהורים שלו, אין מספיק מסגרות לילדים שמאפשרות צמיחה בקריירה עבור ההורה.

מסגרות חינוכיות

- חינוך הילדים מכתוב את העתיד המשפחתי, לא בכל מקום יש מגוון אפשרויות חינוך טוב לילדי המגזר הערבי, אם כי כיום יש יותר אפשרויות בחירה.

נורמות חברתיות

- גיל הנישואים המוקדם חוסם קידום בעבודה, קיים צורך בהעלאת המודעות ליציאה לעבודה והתפתחות. במקרים רבים נוצר מצב של "אקדמיה או חתונה".
- חוסר בזמן ייחודי להורים, במקביל לתעסוקה ולילדים.

רעיונות למענים עם פוטנציאל להביא לשינוי משמעותי

- יש חשיבות להעלאת מודעות אצל גברים לחשיבות ההעצמה הנשית
- יש להמשיך את מגמת השינוי בחלוקת התפקידים המגדריים המסורתית ולייצר אצל גברים יותר רצון לקחת יותר תפקידים.
- חשוב לטפח מעגלי אימהות – כיום אימהות מתייעצות רק סביב משברים
- ליווי ותמיכה באימהות במהלך חופשת הלידה
- קבוצות תמיכה של אימהות קרייריסטיות
- יש מקום להאריך את חופשת הלידה.
- יש מקום לשנות את תנאי ההעסקה של נשים לכאלה המאפשרים לשלב בין עבודה להורות (לדוגמא – יותר חופשות).
- חשוב לעזור להקל על אימהות צעירות, קרייריסטיות, בשילוב בשוק התעסוקה, פיתוח וקידום
- יש מקום לקדם פתרונות לילדים ולהורים ליד הבית
- פיתוח מסגרות צהרונים, מסגרות מסובסדות לילדים
- רשת בייביסטריות מפותחת
- הסעות משותפות לעבודה לאימהות
- בחברה הערבית קיים חוסר במרחבים ציבוריים, ויש מקום להרחיב את מקומות הפעילות לילדים
- הדרכות הורים –
 - הורות כמקצוע, כולל הבנת ההשלכות והמחויבות.
 - ליווי הורים בשאלות של השכלה והורות, קריירה והורות.
 - חשוב לשלב ההדרכות בפעילות לילדים ("לא משתלם להתארגן על בייביסיטר בשביל הדרכה הורית")
 - חשוב כי ההכשרות יתקיימו בשעות נוחות להורים
 - חשוב שההדרכות ישתלבו בתעסוקה ויהיו מחוברות לפתרונות פרקטיים

תחבורה:

למה חשוב שנשים לב?

תשתיות

- נושא התחבורה מאוד מורכב וחשוב. המורכבות של הכפרים הערביים נובעת מצפיפות ומסדרי הבנייה: קודם כל בונים את הבית ולאחר מכן את הכבישים. התפיסה היא כי זכותו של כל אדם לבנות בית. בגלל חסר בהסדרי בניה נוצר מצב של "גטו" בכפרים - אין לאן להתרחב. אנשים בונים במקומות לא חוקיים, הכפרים "נמתחים", ואין תשתיות מספקות ובכלל זה - כבישים.

תהליך השיתוף של רשות הצעירים

להקשיב • להשתתף • להשפיע

- ברמה התרבותית יתכן מאוד שכל אחד חושב על עצמו ועל האזור הפרטי שלו, ולא חושב על הכפר כולו.
- ביישובים רבים שבילי רחוב אינם בנויים, דבר מסוכן להולכי רגל, לרוכבי אופניים ולרכבים.
- בישובים רבים אין הסדרי חניה ושטחים לחנייה.

אכיפה ובטיחות בדרכים

- יש בעיית אכיפה של בטיחות בדרכים – נושא זה מתחבר לנושאים אחרים, ולרשות המקומות ולגורמים "מלמעלה" יש אחריות להיעדר האכיפה.
- תרבות הנהיגה בתוך רבים מהכפרים היא כזו שלא מתקיימים בה חוקי הנהיגה הרגילים: "זכות קדימה זה רק בטסט".
- באקה אל גרביה נחשבת ליישוב בו מספר הנפגעים וההרוגים מתאונות דרכים הוא מהגבוהים במדינה.
- אין אכיפה של הסדרי חנייה דבר המייצר בלאגן בכבישים.

תחבורה ציבורית

- יש חוסר משמעותי בתחבורה ציבורית - מאז תכנית 922 [בנושא פיתוח כלכלי של אוכלוסיית המיעוטים] מסתמן שיפור, אך עדיין התחבורה הציבורית איננה מספיקה ("כסטודנטית בת"א הייתי צריכה לנסוע כל יום ללמודים ולא היה אף אוטובוס שמגיע לכפר שלי, הייתי צריכה להחליף שני אוטובוסים ולצאת בשעה מוקדמת כדי להגיע בזמן ללימודים").
- מצב התחבורה הציבורית משפיע על תעסוקה - לא לכולם יש רכב, יש מקומות עבודה שלא ניתן להגיע אליהם בתחבורה ציבורית או ששעות הנסיעה אליהם מאד ארוכות.
- אין תרבות של שימוש תחבורה ציבורית, אך אולי מדובר ב"ביצה ותרנגולת" – אין תחבורה ציבורית אז לא משתמשים בה.
- אין הנגשה פיזית של תחבורה ציבורית לצעירים עם צרכים מיוחדים (בעיית ההנגשה בחברה הערבית רלוונטית למקומות ציבוריים נוספים ולא רק לתחבורה). יש צורך בפיקוח ובבקרה על כך.
- ישנם איחורים רבים בזמני ההגעה של הרכבת, דבר אשר יוצר איחורים לעבודה.
- החזרי ההוצאות במשכורת הן על תחבורה ציבורית, כאשר בפועל הוצאות הרכב והדלק גבוהות יותר ואין על כך החזר.
- חשוב מאד לתת פלטפורמה לצעירים להישאר ביישוב ולבטל הגירה שלילית בעזרת חיבור תחבורה ליישוב; הגירה שלילית פוגעת במרקם החברתי של היישוב.

אמצעי תחבורה חדשניים – אופניים חשמליים:

- האופניים החשמליים הם כלי יעיל לנוער – כולם משתמשים בהם, דבר שהקל מאוד על ההורים מבחינת הסעות לבתי ספר ומענה לחוסר בתחבורה ציבורית. עם זאת, ולמרות החוק החדש אשר משית קנסות גבוהים לילדים שמשתמשים באופניים חשמליים מתחת לגיל 16, יש כמה בעיות -
 - הנוער רוכב באופן מסוכן.
 - ההורים מתקשים לסרב לקנות לילדיהם אופניים חשמליים
 - ילדים "משחקים" באופנים וגורמים להם להיות יותר מהירים וכך יותר מסוכנים.
 - הרבה כבישים הם ללא אספלט - שבילי הרחוב מסוכנים לאופניים

הערה: סוגיית האופניים החשמליים אשר עלתה במפגש נוגעת לבני נוער ותועבר לגורמים הממשלתיים העוסקים בנוער.

רעיונות למענים עם פוטנציאל להביא לשינוי משמעותי

- בניית יישוב ערבי חדש (דבר שלא קרה מאז קום המדינה) – עשויה לפתוח את הכבישים ולייצר כבישים בטוחים יותר.
- הרחבת התחבורה ציבורית כך שתיכנס לכל השכונות ותגיע למקומות תעסוקה מרכזיים בתדירות גבוהה מספיק, בדגש על חיבור בין מקומות רחוקים לתל אביב.
- פיתוח אזורי תעשייה (לדוגמא – בבאקה אל גרביה) והרחבת כמות המפעלים שייצרו מקור הכנסה משמעותי עבור האזרחים ויספקו להם גמישות ואפשרויות קידום.
- פיתוח תשתיות בישובים הערביים (תחבורה, ביוב, פארקים ומדשאות וכו').
- הקמת כבישים מחברים (דוגמת "כביש 6") שיאפשר לאלו הגרים בצפון להגיע לדרום בקלות יתרה.
- קידום אכיפת חוקי הנגישות לגבי כל המקומות הציבוריים בכפר - סופר, כבישים, חנייה לנכים וכדומה. ("אם מישהו מלמעלה לא יכפה את עניין הנגישות על המועצה המקומית זה לא יקרה").

דיוור ויוקר המחיה:

למה חשוב שנשים לב?

דיוור:

- סדר העדיפויות ומהלך החיים של צעיר/ה מהחברה העברית שונה מזה של צעיר/ה מהחברה היהודית – בית/מקום מגורים הנם דרישה בסיסית של החברה על מנת שתוכל להתקדם בחיים ולהתחתן, "אין אפשרות אחרת".
- בחברה הערבית יש ערך ומשמעות עצומים לקרקע ולאדמה, יותר מהמקובל בחברה היהודית.
- בהיעדר שטחים פנויים או אישורים חוקיים לבניה קרוב להורים, בונים בניגוד לחוק ומוצאים פתרונות ארעיים יש מאין עבור שירותים בסיסיים, כגון חשמל, מים וגז.
- אין כמעט שכירות בחברה הערבית. אם מישהו גר בשכירות זה בלית ברירה. בתקופה האחרונה קיימים יותר מיזמים לבניינים ודירות להשכרה בתוך הכפרים הערביים. עם זאת, פרויקטים אלו נתונים לביקורת או לתיוג של אנשים כבלתי מוצלחים ו"לא מצליחים להעמיד בית מגורים".
- התחדשות עירונית היא רעיון נפלא אבל כמעט ולא קיים ברשויות הערביות ("התחדשות עירונית זה לא מונח אצלנו").

יוקר המחיה:

- עלו שתי נקודות מרכזיות שמכבידות על מצבם הכלכלי של צעירי החברה הערבית לעומת צעירים בחברה היהודית, ונוספות על הפער המשמעותי שבין הוצאות להכנסות המאפיין תקופה זו:
 - פערים משמעותיים בנגישות ובתרבות שאינם מאפשרים לנשים לצאת לשוק העבודה, כך שרבות מהמשפחות נתמכות על ידי מפרנס יחיד.
 - שכר נמוך יותר בחברה הערבית לעומת האוכלוסייה הכללית.

תהליך השיתוף של רשות הצעירים

להקשיב • להשתתף • להשפיע

- בגלל יוקר המחיה בארץ, צעירים רבים יוצאים לחו"ל (בעיקר לטורקיה) על מנת לקנות ביגוד, ריהוט לבית ועוד. לדבריהם, משתלם יותר לשלם על כרטיסי טיסה ולקנות שם מאשר בארץ.
- שיתוף כלכלי משפחתי – בדרך כלל הבן הראשון יצא לשוק העבודה בגיל צעיר ולא ילמד וזאת על מנת לאפשר לשאר האחים ללכת לאקדמיה ולדחות את יציאתם לשוק העבודה.

רעיונות למענים עם פוטנציאל להביא לשינוי משמעותי

- זכות לקחת משכנתא על הרחבה של בית ההורים
- בניה של יישובים מעורבים (יהודים-ערבים) שצעירים וצעירות מהחברה הערבית יוכלו להשתכן בהם
- הרחבת תחומי שיפוט של יישובים ערביים קיימים כמו באקה יכולה לפתור את הבעיות לשנים הקרובות – היתרי בניה, שטחים ירוקים, הבאת יזמים
- הרחבה והתאמה של תכניות כמו "מחיר למשתכן" גם לחברה הערבית: "לא נכון שנשלם מחיר על דברים שאין בכוחנו לשנות – כמו הטבות ליוצאי צבא"
- נדרשת היכרות והעמקה של מצוקת הדיור בחברה הערבית – המצוקה לא נובעת מעניין פוליטי בלבד אלא רחבה יותר
- "מילת הקסם היא שהמדינה תכיר באזרחים הערבים בלי לקחת את זה למקום של פוליטיקה"
- פיתוח שירותים כמו דואר ושירותים לאזרח החסרים ביישובים ערביים

נקודות נוספות שעלו:

- בשני הסבבים עלתה הסוגיה/בקשה לראות בחברה הערבית חבר/פרטנר ולא אויב, קריאה ליצור יחד ולא לחוד
- דיברו רבות על שינוי תדמית של החברה – רצון שישמעו גם את קולות הצעירים בחברה ולא רק של מכובדיה: "הממשלה צריכה להפסיק לדבר רק עם השייחים"
- בשוליים עלתה הסוגיה של פינוי ואי הכרה ביישובי הבדואים בדרום הארץ – בקשה של הממשלה להריסת היישובים ולתשלום על ההריסה – בנקודה זו עלתה תחושה חזקה של חוסר שייכות, חוסר שוויון ואכזבה – "כשמבקשים ממני להרוס את הבית שלי ועוד לשלם על זה אני מרגיש/ה שאני לא שווה, שלא סופרים אותנו".
- **נושא האלימות והבטחון האישי מעסיק את הצעירים וחשוב כי יקבל מקום מרכזי ויהיה בלב ליבה של התכנית**

**דיון במליאה בנושא שילוב קולות הצעירים בתהליכי קבלת החלטות
בפתח הדיון, הוצגו 3 מודלים הנשקלים על ידי המשרד לשוויון חברתי לשילוב קולות של צעירים
וצעירות בתהליכי קבלת החלטות - פירוט המודלים בקישור.**

להלן התייחסויות מרכזיות:

מוטיבציה ורצון להשתתף

- תהיה בעיה של הצעירים מהחברה הערבית לקחת חלק במודלים המוצעים, שכן רוב הצעירים מהחברה הערבית נוטים להיות חסרי אמון בממשלה, מנסים לעבוד באופן עצמאי וסולדים משיתוף פעולה עם הממשלה. הדברים קשורים לתהליכים היסטוריים ויחלפו מספר שנים עד שיבנה האמון.
- לצעירים הערביים אין מוטיבציה לשתף פעולה עם הממשלה וחושדים באינטרסים הממשלתיים לקדם שינוי.
- לצד האמירות הנ"ל, תהליך ההיוועצות הוא חשוב וצריך להמשיך את מה שהתחלנו כאן. חשוב לזכור כי כגודל הציפייה גודל האכזבה. מבחינת מוטיבציה: מה שמחבר צעיר מהחברה היהודית לא בהכרח מחבר צעיר בחברה הערבית.
- הפורום המייעץ צריך להיות פורום פרקטי עם תוצאות: "הכי יעיל זה לקחת את מה שנאמר היום ולהראות תוצאות, כי לשבת ולדבר לא יניע צעירים להשתתף. צריך לראות תוצאות כדי לעודד את השתתפות הצעירים". "חשוב כי יהיה תהליך אמיתי עם תוצאות".
- תוכן תהליך השיתוף מאוד חשוב בשביל לרתום צעיר ולגרום לו להאמין בתהליך. לגב צעיר מרהט לדוגמא, צריך להראות למה המשרד לשוויון חברתי רוצה להשקיע תקציבים בצעירים ברהט. הצעירים צריכים קודם כל להאמין שהממשלה באמת רוצה לשנות משהו עבורם, והם צריכים להבין למה לממשלה חשוב להשקיע בהם.
- חשוב שהמהלך הזה יעשה יד ביד עם גופים פוליטיים הנמצאים באזור שיש להם השפעה על הצעירים (למרות שלא מייצגים את כולם). הדבר יכול לעזור עם בעיית האמון והיישום בפועל.

מי המשתתפים?

- משרדי הממשלה מכירים אנשים מסוימים ונוטים לדבר עימם, אך אנשים אלו אינם מייצגים את כל החברה, אלא רק אינטרסים מסוימים.
- מאגר הצעירים המייצגים המוצע הוא מאוד חיוני. השאלה היא איך למשוך אליו את הצעירים המשפיעים.
- בפורום המייעץ ובזירה צריך להיות ייצוג של כל הקבוצות (ולא רק של מוסלמים נוצרים ודרוזים – יש תתי גוונים יותר מורכבים בחברה הערבית).
- צריך להבין איך לשווק את הפורום והזירה ואיך לגייס את הצעירים הנכונים ולא דרך פרוטקציות.
- חשוב גם ללוות, להכשיר ולתגמל את מי שמגייסים לפורום.
- חשוב לתמרץ סטודנטים (שכן בשלב רכישת ההשכלה בולטים פערים רבים הקיימים בקרב צעירים בחברה הערבית) להשתתף.
- אנחנו מיעוט ואנחנו לא כל כך נגישים למשרדי הממשלה (החברה הערבית היא 25% מהאוכלוסייה ובתוכה "האקדמאים" הם רק 25%) - אוכלוסיית הרוב יכולה לעשות הטיה על החלטות ולכן הפלטפורמה צריכה להיות יותר "מתוחכמת" ולייצג מגוון.

חיבור והתאמה לרמה המקומית

- חשוב לרדת לרמה מחוזית או מקומית, ולהבין שערים וכפרים שונים זה מזה. חשוב לשתף גם ברמה המקומית ולהתעסק בנושאים הקונקרטיים שמעסיקים את הצעירים בחברה הערבית.
- זירת ההשפעה המקוונת – ישנם יישובים בהם הרעיון לא יעבוד כי הוא אינו מותאם חברתית לאנשים שחיים שם. "אפילו אייפונים לא קיימים בכל היישובים עדיין". צריך להיכנס לכל יישוב ולא להתגבש על פלטפורמה אחידה, יש לעשות התאמה חברתית ותרבותית לכל יישוב. ברהט לדוגמא מה שעובד הוא follow the leader - השייחים ואנשי הדעה הם המובילים.
- חשוב להתחבר לפעילות של מרכזי הצעירים.
- הוצע מודל של מעין "מועצת תלמידים".

דגשים נוספים

- לגבי המפגש הנוכחי - חשוב לנתח את הסוגיות והבעיות שעולות יחד עם אנשי מקצוע, לשלב את הנקודות שעולות מתהליך השיתוף ולהציג אותן בפני הגורמים הממשלתיים. להתייחס לכל הבעיות שעלו היום ולהתייחס אליהן בבעיות שנוגעות בכל הצעירים בחברה הערבית.
- צריך לקיים מפגשי היועצות בזמנים שנוחים לצעירים ויאפשרו השתתפות אפקטיבית.
- מוצע ליישם את מודל קולקטיב אימפקט שכבר הוכיח את עצמו.
- יש לערוך מיפוי צרכים באמצעות הצעירים לכל מגזר ולכל יישוב, ולאחר מכן תכנית פיילוט בפריסה ארצית.
- חשוב לתת מקום לכל הנושאים הנוגעים, לדוגמא- בטחון אישי.

סיכום – שהירה שלבי

אפשר לחלק את הדברים שנאמרו ל- 3 קטגוריות:

1. ייצוג נכון – לאחר מסגרת תיכון אין שום גוף מייצג לכל האוכלוסייה. פורום מייצג הוא בעל פוטנציאל אך יכול להיות בעייתי כי אולי גם הוא לא ייצג את כולם. יש לעשות עבודה ברמת הייצוג.
2. על מנת להגיע אל החברה הערבית, יש לבנות תשתית, והתשתית הזו היא האמון של הצעירים בחברה הערבית. יש לפתח את תשתית הממשלה מול הצעירים ולבנות את האמון.
3. מיפוי צרכים - הבנת עומק של הצרכים של כל אוכלוסייה על כל חלקיה ורבידיה.

סיכום של אלישבע סבתו, מנהלת תחום בכיר צעירים במשרד לשוויון חברתי

יש דברים שעלו במפגש שהם דומים למפגשים שנערכו עם כלל האוכלוסייה, לצד נושאים שעלו שהם ייחודיים לחברה הערבית. אנחנו מבינים שמחובתנו ותפקידנו לראות את החלקים בתוך האוכלוסייה שהמענים הגנריים לא בהכרח מכסים את הרצונות והחלומות שלהם. מודה לכל המשתתפות והמשתתפים על שהקדישו מזמנם ושיתפו את המשרד במחשבות ובתובנות.

נשמח מאד אם תשתתפו [בזירת היועצות](#) של תהליך השיתוף. נעלה בה לדיון בשבועות הקרובים פרקים מהתכנית הלאומית.

נספח: במה שונים הצעירים של היום מצעירים לפני 30 שנה?

- הגבולות והחוקים החברתיים – הגבולות הורחבו ויש כיום יותר אומץ בתחומים כגון: נשים והשכלה.
- מהמוגניות להטרוגניות – פעם פגשנו את אותם אנשים ואילו כיום יש משבצות שונות ודינמיות רבה יותר; כיום ניתן לפגוש אנשים שונים בדת, בנטיית ובחשיבה.
- נועזות ואומץ, חוצפה חיובית - יש לנו סטנדרטים גבוהים ואנחנו יודעים מה ואיך לדרוש לעומת ההורים שלנו שהיו יותר קונפורמיים.
- עצמאות כלכלית וחברתית – צעירים רבים כיום מחפשים איך ליזום, בשונה מהעבר, אז ההורים רצו שתחפש מקצוע ובו תישאר +10 שנים.
- שינויי מקום עבודה ומקצוע – ההורים שלי והדור המבוגר יותר נמצא באותו מקום עבודה לפחות 20 שנה. היום לא מפחדים משנויים, המרחב יותר דינאמי. דור ה-Y עובדים באותו מקום מקסימום 5 שנים וקופצים לפרויקט הבא (דבר שאינו מוצא חן בעיני הוריהם).
- לקיחת סיכונים פיננסיים - יותר צעירים נוטלים סיכונים עסקיים ופיננסיים: "פעם עבדו עד גיל הפנסיה, חיפשו פנסיה תקציבית או רגילה – היום הצעירים מושכים את הפנסיות שלהם ומגדילים אותן בשוק ההון".
- אפשרויות והזדמנויות מבחינה כלכלית – אני מרגישה שההזדמנויות הכלכליות יותר גדולות מאשר בעבר. אימא שלי לא חוותה את זה ולכן עד עכשיו היא אינה מחליפה מקום עבודה ולא מאפשרת לעצמה לצאת לאכול בחוץ או לקחת קורס מוזיקה. אני מרשה לעצמי לצאת ללמוד לנגן או לעשות קורס מסוים.
- תפקידי נשים בחברה ובבית – משתנים בקצב מהיר כולל גיל הנישואין.
- אורח החיים – הנטייה בגיל הצעיר היא לחיים יותר אינדיבידואליסטים, בשונה מהתפיסות של הורינו.
- מוסכמות חברתיות – הדור המבוגר תמיד חוזר חזרה לאתיקה של החברה, רוצה שהילדים יצליחו אך נזהר מהחוקים והגבולות, לעומת הדור הצעיר שלא כל כך מתייחס למה החברה תחשוב.
- ביטוי עצמי - להורי היה פחד להציג את הדעות שלהם, הם חיו חיים של הישרדות בלי להציג את דעותיהם. אנחנו שונים מהם ויש לנו יותר אפשרות להציג את הדעות שלנו.
- גלובליזציה, דיגיטל ורשתות חברתיות - הגלובליזציה והחדשנות הטכנולוגית משפיעות מאוד על הנוער והצעירים.
- מעמד האישה – לפני 30 שנה לא היינו יושבים בחדר כזה שחצי מהיושבים בו נשים.
- מוביליות במגורים – אני יכול להציג את עצמי כאני מ"נצרת" אבל גר ב"ירושלים".
- צרכנות והתייחסות לכסף – ההורים שלנו פחות נטו לאכול בחוץ, בעוד שאנחנו אוכלים במסעדות ולא רק בבית.
- כלים כלכליים - לצעירים יש יותר כלים כלכליים מאשר להוריהם והם חושבים אחרת מבחינה כלכלית: "בזמנו היו עובדים יותר שעות כדי לקבל שכר, היום אנחנו שואפים לעבוד פחות שעות, ולקבל יותר כסף בעבודה שהיא פחות פיזית. אנחנו "מחקים" את המגזרים האחרים".
- תנועות נוער/צעירים ומעגלי השפעה - בעבר לא היו להורינו הרבה הזדמנויות להשתלב בעמותות ובתנועות נוער, להיות במעגל של השפעה ושוויון, להגיד דעתם ולקבל החלטות במסגרות של כפר או יישוב. כיום, רוב האנשים שנמצאים פה היו בתנועת נוער/ארגוני נוער/תוכנית שעוסקות בנוער. יש מעגל השפעה גדול שלא היה בעבר.
- צעירים עם צרכים מיוחדים – צעירים עם צרכים מיוחדים לוקחים כיום את המקום שלהם. לדוגמא: צעירים חרשים רוצים מתורגמן (בעבר לא רצו) ורוצים להחליט בעצמם על חייהם.

תהליך השיתוף של רשות הצעירים

להקשיב • להשתתף • להשפיע

- **מבחינת המצב הפוליטי** אני לא מרגישה הבדל ביני לבנים ההורים שלי. אמנם יש יותר פתיחות לעולם אך אני והוריי נמצאים באותה סיטואציה פוליטית.
- **קבלת ה"אחר"** - כיום יש יותר קבלה של האחר (ע"י המגזר היהודי, הממשלה) וגם יותר הקשבה. בעבר אולי זה לא היה.
- **מהירות הלמידה שלנו כדור צעיר** – ההורים שלי כן משתמשים בטכנולוגיה אך קשה להם לעבד את כמות המידע שאנחנו נחשפים אליה, מה שמקשה עליהם להתקדם כמו שאנחנו יכולים.
- **מעמד האישה** – לפני 30 שנה הכריחו את אמא שלי להתחתן ואני היום יכולה לסרב. נשים יכולות להסתובב ביתר חופשיות היום מאשר בעבר. פעם אישה לא היתה מגיעה למפגש כזה בנהיגה לבד אלא רק בליווי של גבר מהמשפחה שלה. יותר ויותר נשים יכולות לגור מחוץ לבית הוריהן. לצאת לטייל בחו"ל לאישה לא נשואה לא היה מובן מאליו לפני כמה שנים והיום זה אפשרי.
- **החברה הערבית בנגב** – נושא הפוליגמיה הולך ונעלם; כבר לא שואלים לכמה נשים אתה נשוי אלא כמה ילדים שלך לומדים באקדמיה.
- **חשיפה לתחומי למידה חדשים** – הצעירים כיום חשופים ליותר תחומי לימוד מאשר הוריהם. הסיבות לכך הן: 1. ביסוס כלכלי 2. דגש יותר רציני על תחביבים.
- **קושי להתמקד בתעסוקה** – מרוב המידע והחדשנות שיש בעולם התעסוקה קשה להתמקד.
- **תכנון העתיד** – כיום פחות חושבים על העתיד בעוד 10 שנים, ופחות מתכננים קדימה כמו הדור הבוגר.

Ministry for Social Equality
Young Adults Authority

وزارة المساواة الاجتماعية
سلطة الشباب

המשרד לשוויון חברתי
רשות הצעירים

שיתופים
אסטרטגיות להשפעה חברתית

תהליך השיתוף של רשות הצעירים

להקשיב • להשתתף • להשפיע

נספח

במפגש השתתפו 28 צעירים וצעירות מהחברה הערבית, מרהט שבדרום ועד עכו שבצפון. בגלל אופיו ומטרתו של המפגש איננו מפרטים את שמותיהם. תודתנו נתונה להם על השקעת הזמן והמעורבות, והתובנות החשובות.

נציגי המשרד לשוויון חברתי

צוות שיתופים

Ministry for Social Equality
Young Adults Authority

وزارة المساواة الاجتماعية
سلطة الشباب

המשרד לשוויון חברתי
רשות הצעירים

שיתופים
אסטרטגיות להשפעה חברתית